СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-12>

УДК 070:001.8(477),19”

Трачук Т.А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УКРАЇНСЬКА ТЕМА В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТОК-ШОУ РОСІЙСЬКИХ ТЕЛЕКАНАЛІВ

Анотація. У статті розглянуто результати здійсненого автором моніторингу чотирьох найбільш рейтингових ток-шоу федеральних телеканалів Російської Федерації: «Время покажет» («Первый канал»), «Вечер с Владимиром Соловьевым» і «60 минут» (телеканал «Россия 1») та «Место встречи» (телеканал НТВ) – у період підготовки і проведення зустрічі «Нормандської четвірки» у Парижі 9 грудня 2019 року. Проаналізовано обговорення теми Паризького саміту, що мав за мету активізацію виконання вимог Мінських домовленостей: про досягнення миру на Донбасі, амністію учасників бойових дій, проведення місцевих виборів, передачу українській владі кордону з Росією тощо і став приводом для гострих розмов у студіях, дискусій, конфліктів, конспірологічних версій із багатьох питань російсько-українських стосунків, політичного становища в Україні, її підтримки з боку США і країн Євросоюзу. У статті подано таблиці, що відображають хронометраж і відсоток української тематики у випусках ток-шоу та участі в студійних дискусіях українських експертів. Також виокремлено теми ток-шоу, що стосуються історії України та її сьогодення, національного менталітету, державної політики.

Ключові слова: моніторинг, суспільно-політичні ток-шоу, мінські домовленості, нормандський саміт, особливий статус ОРДЛО, дискусія.

Trachuk Tetiana

Taras Shevchenko National University of Kyiv

UKRAINIAN THEME IN SOCIO-POLITICAL TALK SHOWS OF RUSSIAN TV CHANNELS

Summary. The paper considers the results of the author's monitoring of four the highest rated talk shows of federal TV channels of the Russian Federation, such as: 'Time will tell' ("Время покажет") ("Channel One"), 'Evening with Vladimir Solovyov' ("Вечер с Владимиром Соловьевым") and '60 Minutes' ("60 минут") (TV channel "Russia 1") and 'Meeting Place' ("Место встречи") (TV channel NTV), during the preparation and holding of the Normandy Four meeting in Paris on December 9, 2019. There was analyzed the discussion of the topic of the Paris Summit, which was aimed at intensifying the implementation of the Minsk Agreements – establishing peace in the Donbass, amnesty of combatants, holding local elections, transferring the Russia-Ukraine border to the Ukrainian authorities etc., and inadvertently has become the cause of intense conversations in the studios, discussions, conflicts, conspiracy theories on many issues of Russian-Ukrainian relations, political situation in Ukraine, its support for the US and EU countries. The close attention is paid to determining the volumes and directions of the Ukrainian theme in the issues of the above-mentioned socio-political talk shows, the main task of which is to «zombieing» Russian television viewers and politically unstable residents of other countries by aggressively promoting Putin's political course to prevent Ukraine's exit from Russia's sphere of influence, and, therefore, denial of Ukraine's right to its own sovereignty and independent search for its own political course in history. In order to prove our statements, there are tables showing timekeeping and percentage of Ukrainian theme in talk shows and participation in studio discussions by Ukrainian experts. The characteristic features of the issues of Russian talk shows (during the period from 01 December to 10 December, 2019) are the variety of topics, from which the Ukrainian topic makes 30-70%, the participation of many experts (politicians, political scientists, journalists from Russia, Ukraine, other countries). The conclusions, except for some generalizations, contain some recommendations for mitigating the negative effects of Russian propaganda television programs, thus, enhancing alternative activities in the Ukrainian TV broadcasting, improving the level of media education and media literacy.

Keywords: monitoring, socio-political talk shows, Minsk agreements, Normandy summit, special status of ORDLO, discussion.

Постановка проблеми. З метою програмування «правильної» поведінки, лояльної політичної активності населення Росії її керівництво використовує пропагандистсько-маніпулятивні можливості федеральних телеканалів, намагаючись перевести потенційні суспільно-політичні негативи на сусідню Україну.

Як зазначають дослідники цієї проблеми, відвернувши увагу від суспільно-політичного життя в Росії і зосередивши її на розгляді подій в Україні, російській владі вдалося знизити

рівень негативу щодо здійснення внутрішньої політики. Внутрішнє життя Росії та її громадян практично зникло з екранів телевізорів [1].

Російське телебачення тривалий час описує події в Україні з використанням негативно забарвлених ярликів-позначень: фашисти, карателі, бандерівці, неонацисти, хунта, нелегітимний уряд тощо.

Один із дослідників особливостей «гібридної» російсько-української війни І. Рущенко зазначає, що Росія використала проти України низку підричних соціальних технологій, зокрема:

1) технологію поділу України на «народні республіки»;

2) технологію створення і використання кримінального натовпу;

3) технологію захоплення влади в містах;

4) технологію «живий щит»;

5) технологію «референдум». Застосування цих технологій потребує соціальних, грошових, організаційних і медійних ресурсів [2].

Як зазначає В. Горбулін: «Російська Федерація розгорнула один із фронтів «гібридної війни» і проти громадян своєї держави, формуючи там модель поведінки, яка багато в чому підкоряється меседжам федеральної преси» [3, с. 9].

Інформаційно-пропагандистська робота Російської Федерації проти України також спрямовується на ту частину українських громадян, які проросійськи налаштовані і здебільшого проживають в індустріальних районах України, а також на окремі цільові групи державних службовців, інтелектуальних (творчих) еліт, людей старшого віку [4, с. 261–261]. Також Росія проводить спеціальні інформаційні операції, метою яких є дискредитація керівництва України, української армії, зовнішньополітичного курсу держави, роботи з вимушено внутрішньо переміщеними особами тощо [4, с. 264].

Російські телевізійні канали, зокрема суспільно-політичні ток-шоу, сьогодні активно залучені до процесу ведення цієї інформаційно-пропагандистської війни проти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційний складник «гібридної війни» Росії проти України, роль та характер пропагандистсько-маніпулятивних атак російських медіа, зокрема, телебачення досліджується у роботах численних українських науковців, політологів, політиків: Т. Березовця, О. Бойка, В. Горбуліна, А. Єрмоласва, О. Литвиненка, Д. Кулеби, Є. Магди, Г. Почепцова та ін.

Певною мірою сприяють глибшому розумінню й узагальненню інформаційних складників російсько-українського конфлікту, ролі й участі в ньому медіа й аналітичні матеріали журналу

Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова «Національна безпека і оборона», матеріали моніторингу інтернет-видання «Детектор-медіа».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні залишається невирішеним питання оперативного і системного аналізу регулярних вороже-пропагандистських операцій російських телеканалів, метою яких є дискредитація як поточних дій української державної влади, так і її національної політики в цілому.

Мета статті. Визначити присутність української тематики, зокрема, її напрями, характер, обсяги в рейтингових суспільно-політичних ток-шоу російського телебачення: «Время покажет» («Первый канал»), «Вечер с Владимиром Соловьевым» і «60 минут» (телеканал «Россия 1») та «Место встречи» (телеканал НТВ).

В основу статті покладено результати моніторингу зазначених ток-шоу за період із 01 по 10 грудня 2019 року, тобто період підготовки і проведення Нормандського саміту 9 грудня 2019 року в Парижі. Програми переглядалися на офіційних сторінках перерахованих російських телеканалів у Youtube.

Дослідження здійснювалося із застосуванням наукових методів: системного, описового, контент-моніторингу, контент-аналізу.

Виклад основного матеріалу. За період із 01 по 10 грудня 2019 року в ефір вийшло 10 випусків ток-шоу «Вечер с Владимиром Соловьевым» та по 5 випусків ток-шоу «Время покажет», «60 минут» і «Место встречи». Значну частину ефіру цих програм зайняла українська тематика.

Найбільш жваво у телевізійних студіях обговорювалася тема підготовки Росією і Україною проведення 9 грудня в Парижі Нормандського саміту. Ведучі ток-шоу і російські експерти відстоювали позицію Кремля: чітке дотримання «формули Штайнмайера», повне виконання Україною Мінських домовленостей, проведення нею місцевих виборів в окремих районах Донецької і Луганської областей (ОРДЛО); україн-

Таблиця 1

Питома вага (%) української тематики у випусках ток-шоу з 01 по 10 грудня 2019 року

Дати виходу в ефір випусків ток-шоу / назви ток-шоу									
01.12	02.12	03.12	04.12	05.12	06.12	07.12	08.12	09.12	10.12
«Время покажет» (Первый канал)									
-	124 хв. 65 хв. (52%)	128 хв. 62 хв. (48%)	127 хв. 57 хв. (45%)	129 хв. 58 хв. (45%)	128 хв. 53 хв. (41%)	-	-	127 хв. 50 хв. (39%)	127 хв. 120 хв. (94,5%)
«Вечер с Владимиром Соловьевым» («Россия – 1»)									
104 хв. 62 хв. (60%)	172 хв. 136 хв. (79%)	170 хв. 91 хв. (54%)	137 хв. 75 хв. (55%)	132 хв. 76 хв. (58%)	-	-	102 хв. 102 хв. (100%)	173 хв. 173 хв. (100%)	190 хв. 137 хв. (72%)
«60 минут» («Россия – 1»)									
-	56 хв. 25 хв. (45%)	58 хв. 31 хв. (53%)	56 хв. 55 хв. (98%)	58 хв. 48 хв. (83%)	57 хв. 33 хв. (58%)	-	-	70 хв. 57 хв. (81%)	56 хв. 42 хв. (75%)
«Место встречи» (НТВ)									
-	96 хв. 0	95 хв. 0	92 хв. 0	94 хв. 0	95 хв. 0	-	-	0	94 хв. 46 хв. (49%)

Примітка: Перша цифра – загальний хронометраж випуску; друга цифра – час обговорення української теми; у дужках – його відсоткове відображення.

ські гості-експерти наполягали, перш за все, на припиненні обстрілів бойовиками та проведенні виборів тільки після передачі Україні контролю над ділянкою українсько-російського кордону (з ефіру програм «Время покажет» за 05 грудня; «Вечер с Владимиром Соловьевым» за 01, 06, 10 грудня; «60 минут» за 09 і 10 грудня).

Дискусії на ці теми тривали наступного після Нормандського саміту дня: українські експерти оцінювали результати зустрічі в Парижі як якщо не перемогу, то все ж таки як спроможність України відстоювати свої позиції. Російські дискусійники наполягали на прямих переговорах України з ОРДЛО, наданні особливого статусу т.зв. «ДНР» і «ЛНР», передачі Україні контролю над частиною українсько-російського кордону лише після виборів у ОРДЛО і т.ін. (з ефіру програм «Время покажет», «Вечер с Владимиром Соловьевым», «60 минут», «Место встречи» за 10 грудня).

Особливо наполягали учасники ток-шоу з російського боку на якнайшвидшому налагодженню прямих контактів України з ОРДЛО, виплатах пенсій їх жителям, відкритті нових пропускних пунктів, відновленні автомобільного сполучення, до розмови на цю тему час від часу залучають за допомогою Skype-зв'язку Д. Пушиліна – одного з ватажків самопроголошеної «ДНР» (з ефіру програм «Время покажет» за 03, 06, 10 грудня; «Вечер с Владимиром Соловьевым» за 02, 03, 04 грудня; «Место встречи» за 10 грудня).

У більшості випусків кожного з ток-шоу не обійшлося без обговорення таких тем: нестабільність суспільно-політичної ситуації в Україні (з ефіру програм «Время покажет» за 06 і 09 грудня; «Вечер с Владимиром Соловьевым» за 01, 02, 04 грудня; «60 минут» за 06 грудня), загроза нового Майдану та федералізації України (з ефіру програм «Время покажет» за 03, 05, 09 грудня; «Вечер с Владимиром Соловьевым» за 01 грудня; «60 минут» за 06 грудня), т.зв. громадянська війна в Україні (з ефіру програм «Время покажет» за 03 і 04 грудня; «Вечер с Владимиром Соловьевым» за 01 і 06 грудня; «60 минут» за 03 грудня; «Место встречи» за 10 грудня), Україна повинна відмовитися від Донбасу (з ефіру програм «Время покажет» за 10 грудня; «Вечер с Владимиром Соловьевым» за 03 і 09 грудня; «60 минут» за 05 грудня; «Место встречи» за 10 грудня), Україна – не самостійна країна (вона піддана зовнішньому керуванню, зокрема з боку США) (з ефіру програм «Время покажет» за 06 і 09 грудня; «Вечер с Владимиром Соловьевым» за 01 грудня), т.зв. державний переворот в Україні, який нібито стався в 2014 році і в результаті якого до влади прийшли радикали-«нацики», фашисти (з ефіру програм «Время покажет» за 02 і 04 грудня; «Вечер с Владимиром Соловьевым» за 01, 02, 04 грудня; «60 минут» за 03 грудня), необхідність обміну полоненими між Україною і ОРДЛО (з ефіру програм «Время покажет» за 03 грудня; «60 минут» за 06 грудня; «Место встречи» за 10 грудня), проблема транспортування газу з Росії через Україну і спорудження «Північного потоку-2» (з ефіру програм «Вечер с Владимиром Соловьевым» за 01, 02, 04, 05 грудня; «60 минут» за 15 грудня; «Место встречи» за 10 грудня), питання використання російської мови в Україні (з ефіру програм «Время по-

кажет» за 03 і 10 грудня; «60 минут» за 02, 03, 06 грудня; «Место встречи» за 10 грудня).

Досить гострі дискусії у гостей ток-шоу викликає тема історії України, Київської Русі, історичного розвитку української нації і держави, їх подальшої долі (з ефіру програм «Время покажет» за 02 і 03 грудня; «Вечер с Владимиром Соловьевым» за 01, 02, 03, 04 грудня; «60 минут» за 02 і 04 грудня; «Место встречи» за 10 грудня).

В обговоренні дискусійних питань у студіях російських ток-шоу беруть участь, окрім їх ведучих, експерти – журналісти, політологи, політики з Росії, України, деяких інших країн – США, Німеччини, Польщі, Литви, Естонії. Українських гостей можна умовно поділити на три групи: 1) тих, хто після подій 2014 року емігрував у Росію чи в ОРДЛО і категорично не сприймає нинішню українську владу, висловлюється щодо неї різко критично, 2) тих, хто залишається жителем і громадянином України, але завжди негативно говорить про її нинішню політику, 3) тих, хто приїжджає на ток-шоу для роз'яснення і захисту нинішніх дій керівництва держави.

У табл. 2 подано порівняльні дані про частку ефірного часу у ток-шоу українських гостей-експертів саме другої і третьої груп.

Студійні дискусії здебільшого відбуваються у досить напруженій атмосфері, навмисно створений керівництвом і ведучими ток-шоу заради ширшого залучення до телеекранів глядачів і зростання рейтингів цих програм. У згаданих телевізійних суспільно-політичних ток-шоу жанр дискусії набув невластивих йому ознак і перетворився в диспут із обвинуваченнями й образливими висловлюваннями учасників передачі на адресу один одного [5].

Висновки і пропозиції. Російське телебачення, як один із найсуттєвіших складників інформаційно-пропагандистської війни Росії проти України, виконує декілька комунікативних завдань, зокрема: з одного боку, досягнення підтримки і схвалення росіянами політики кремлівського керівництва, а з іншого, особливо, коли йдеться про висвітлення подій в суспільно-політичному житті України, спотворення суспільно важливої інформації, поширення фейків, провокування станів масової апатії та агресивності і т.п.

На ток-шоу федеральних телеканалів оперативно і регулярно, як начебто одну з найважливіших для російських телеглядачів тем, обговорюють події в політичному, економічному, культурному житті України. Характерними ознаками випусків кожного з досліджуваних ток-шоу за зазначений період (із 01 по 10 грудня 2019 року) є різноманітність тематики, з якої українська – складає 30–70%, участь багатьох експертів (політиків, політологів, журналістів із Росії, України, інших країн), залучення до розмови за допомогою Skype-зв'язку спікерів із місця події. Обговорення більшості тем має пропагандистський наступальний характер, відбувається з використанням різних маніпулятивних прийомів.

Оскільки основним завданням цих телепрограм є переконати, заігнувати глядацьку аудиторію в Росії підтримувати поточну агресивну політику кремлівського керівництва щодо України, водночас і радикалізувати потенційних прихильників в Україні, актуальною залишається

Таблиця 2

Частка синхрону (%) українських експертів в обговоренні української тематики у випусках російських ток-шоу з 01 по 10 грудня 2019 року

Дати виходу в ефір випусків ток-шоу / назви ток-шоу									
01.12	02.12	03.12	04.12	05.12	06.12	07.12	08.12	09.12	10.12
«Время покажет» (Первый канал)									
–	65 хв. 7,45 хв. (11,5%)	62 хв. 15,2 хв. (24,5%)	57 хв. 20 хв. (35%)	58 хв. 6,15 хв. (10,6%)	53 хв. 5,10 хв. (9,6%)	–	–	50 хв. 22 хв. (44%)	120 хв. 12 хв. (10%)
«Вечер с Владимиром Соловьевым» («Россия – 1»)									
62 хв. 16,4 хв. (26,5%)	136 хв. 10,6 хв. (7,8%)	91 хв. 24,5 хв. (27%)	75 хв. 18,3 хв. (24%)	76 хв. 15 хв. (20%)	–	–	102 хв. 18 хв. (18%)	173 хв. 14 хв. (8%)	137 хв. 11 хв. (8%)
«60 минут» («Россия – 1»)									
–	25 хв. 4 хв. (16%)	31 хв. 5 хв. (16%)	55 хв. 7 хв. (13%)	48 хв. 6 хв. (13%)	33 хв. 5 хв. (15%)	–	–	57 хв. 8 хв. (14%)	42 хв. 6 хв. (14%)
«Место встречи» (НТВ)									
–	0	0	0	0	0	–	–	0	46 хв. 4 хв. (9%)

Примітка: Перша цифра – час обговорення української тематики; друга цифра – час використаний українськими експертами; у дужках – його відсоткове відображення.

проблема протидії пропагандистсько-маніпулятивному впливу російського телебачення.

Відповідні заходи, на наше переконання, повинні мати постійний системний характер державного рівня для забезпечення систематичного аналізу напрямів і всіх нюансів пропагандистських дій російських ЗМІ і оперативного реагування на них українських медіа, зокрема спростування,

роз'яснення, подача альтернативної інформації, виготовлення новинних і аналітичних суспільно-політичних україноцентричних теле- і радіопрограм, правдивих за змістом, виразних за формою.

Також важливим є створення умов для підвищення рівня обізнаності населення з питань інформаційної безпеки, належної організації медіаосвіти та медіаграмотності.

Список літератури:

1. Бородин А. Телевизор Олимпиады и Украины: рекорды пропаганды. URL: <https://www.forbes.ru/mneniya-opinion/konkurentsia/261539-televizor-olimpiady-i-ukrainy-rekordy-propagandy> (дата звернення: 10.12.2019).
2. Рушченко І. Підривні соціальні технології (з досвіду російсько-української гібридної війни). *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2015. Вип. 9. С. 35–43.
3. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 4(33). С. 5–12.
4. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 496 с.
5. Грабельников А.А., Гегелова Н.С. Политические ток-шоу на российских телеканалах. *Вестник РУДН. Серия: Литературоведение. Журналистика*. 2018. Т. 23 (№ 2). С. 234–245.

References:

1. Borodina, A. Televizor Olimpiady i Ukrainy: rekordy propagandy [TV Olympics and Ukraine: propaganda records]. Available at: <https://www.forbes.ru/mneniya-opinion/konkurentsia/261539-televizor-olimpiady-i-ukrainy-rekordy-propagandy> (accessed 10 December 2019).
2. Rushchenko, I. (2015) Pidryvni socialni tekhnologiji (z dosvidu rosijsko-ukrajinskoji ghibrydnoji vijny) [Disruptive social technologies (from the experience of the Russian-Ukrainian hybrid war)]. *Visnyk Ljvivskogo universytetu. Seriya sociologichna*, no. 9, pp. 35–43. (in Ukrainian)
3. Ghorbulin, V. (2014) «Ghibrydna vijn» jak ključovyj instrument rosijskoji gheostrategiji revanshu ["Hybrid War" as a key tool in the Russian geostrategy of revenge]. *Strategichni priorytety*, no. 4(33), pp. 5–12. (in Ukrainian)
4. Svitova ghibrydna vijn: ukrajinskyj front: monoghrfija (2017) [World Hybrid War: The Ukrainian Front] / za zagh. red. V.P. Ghorbulina. Kyiv: NISD, 496 pp. (in Ukrainian)
5. Grabel'nikov, A.A., & Gegelova, N.S. (2018). Politicheskie tok-shou na rossijskikh telekanalakh [Political talk shows on Russian TV channels.]. *Vestnik RUDN. Seriya: Literaturovedenie. Zhurnalistika*, no. 23 (№ 2), pp. 234–245. (in Russian)